

УДК 37.07.005.2

МИКОЛА НАБОК

Національна академія педагогічних наук України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Основним змістом дослідження є аналіз спрямованості розвитку загальної середньої освіти України в умовах державотворення. Основна ідея дослідження полягає в тому, що розвиток загальної середньої освіти України перебуває в руслі загальноосвітніх тенденцій. Встановлено, що головний стратегічний напрям розвитку системи шкільної освіти полягає у розв'язанні проблеми особистісно-орієнтованого навчання, яке відображає гуманістичний напрям у філософії, психології та педагогіці.

***Ключові слова:** тенденції, розвиток, загальна середня освіта, особистісно-орієнтоване навчання, гуманізація.*

Постановка проблеми. Так звані "класичні системи" шкільної освіти переважної більшості країн світу сформовані під впливом поширених у науці і практиці філософських ідей педагогічної системи Я. Коменського та інших засновників наукової педагогіки і ще й наразі зберігають незмінними свої основні риси. Серед них особливо виділяється консервативність як фундаментальна властивість школи. Середня загальноосвітня школа України саме завдяки своїй консервативності ще й сьогодні зберігає риси середньої школи, яка обслуговувала політичну систему колишньої імперії. Однак сучасний глобалізований світ вносить істотні корективи загалом в освіту, і, насамперед, в шкільну. Адже системи шкільної освіти в будь-якій країні покликані сприяти реалізації основних завдань її соціально-економічного і культурного розвитку, оскільки саме школа, а після неї професійні навчальні заклади готують людину до активної діяльності в різноманітних сферах економічного, культурного, політичного життя суспільства. З огляду на це роль школи як базової ланки освіти є ключовою. Наразі для України здатність загальноосвітніх навчальних закладів адекватно реагувати на запити суспільства має вирішальне значення. За твердженням В.Г. Кременя, перед сучасною освітою стоїть важливе завдання: "людина, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлювала реалії глобалізованого світу, була здатною жити і діяти в цьому

світі, нести частку відповідальності за нього, бути, по суті, не тільки громадянином країни, а й громадянином світу” [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз поглядів дослідників тенденцій розвитку загальної середньої освіти упродовж періоду незалежності свідчить про те, що за їх майже однотайним твердженням середня школа і наразі багато в чому зберігає риси, що утвердилися у тоталітарній державі і спричинили нівелювання природних задатків і можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу. Так, зокрема Л. Овдієнко вказує на те, що в сучасній школі “поряд з позитивними надбаннями, що витримали зміну суспільних трансформацій, лишилося багато негативного”[11]. Це підтверджує і нинішнє керівництво галузевого міністерства, яке, подаючи в грудні 2016 року на засідання уряду так звану нову політичну пропозицію «Концептуальні засади реформування середньої освіти» вказує на те, що “як і 10, 20, 50 років тому, пересічний український школяр здобуває в школі застарілі знання” [3].

О. Дем’яненко стверджує, що в умовах трансформування простору комунікації й освіти, зміни системи культури в цілому, лише розсудлива, мисляча людина спроможна оцінити спостережувані процеси, виявити їх негативні й позитивні аспекти для побудови нових освітніх моделей, спрямованих на збереження й розвиток культури. А тому головна мета шкільної освіти сьогодні – навчити людей спілкуватися і спільно виконувати загальні для них завдання на основі отриманих знань. З огляду на це величезний масив природничо-наукових знань є зайвим, тому гуманітарне спрямування шкільної освіти має бути основою побудови нової моделі школи [8].

О. Локшина у своєму дослідженні проаналізувала філософсько-теоретичні засади добору та структурування змісту шкільної освіти і визначила напрями його розвитку в державах-членах ЄС. Водночас охарактеризовано сучасні тенденції розвитку змісту шкільної освіти в Україні та висвітлено еволюцію його теоретичних і регулятивних засад. На основі цього зроблено висновки щодо перспективності досвіду країн ЄС для модернізації національної школи [10].

Низка досліджень тенденцій розвитку сучасної шкільної освіти відзначає інформатизацію освіти як глобальну тенденцію у всьому світі. Однак нестримний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій супроводжується небезпекою втрати людських контактів, що неминуче приведе до деградації людських відносин і комунікацій як основи взаєморозуміння. Тому перед освітою в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій стоїть завдання розробки таких методів і способів навчання, за яких не втрачається гуманітарний аспект освіти - розвиваючий ефект в становленні особистості. Адже жодний механізм чи пристрій не став основним чинником соціального життя, а лише збільшує роль і значення людини. Про це йдеться в соціологічних дослідженнях експертів «Ліги Культури», учасників стратегічної дорадчої групи "Освіта", яка розробила проект «Концепції розвитку освіти в Україні 2015 - 2025 роки» ще у 2014 році [12].

Дійсний член Національної академії педагогічних наук України Г. Філіпчук стверджує, що у другій половині ХХ століття підходи розвинених держав до підготовки і збереження людських ресурсів радикально змінилися. З огляду на це освіта перетворилася на фундаментальний чинник поступу націй, забезпечуючи їх конкурентоспроможність і успішність. Відзначаючи у кожній країні наявність національної специфіки для розвитку освіти, створення сприятливого інформаційно-знанневого соціокультурного середовища, Г. Філіпчук зауважує, що в Україні ця суспільно значуща проблема упродовж тривалого часу вирішується незадовільно. Підтвердженням цьому є те, що “із 18 тис. бібліотек України тільки 2 тис. умонтовані та підключені до Інтернет-мережі (11%)...Практично поза увагою

залишилася абсолютна більшість бібліотек шкіл та інших освітніх закладів” [14, с. 280]. Ці факти свідчать про наявність регресивних тенденцій в інформаційній та культурно-освітній сферах.

Н. Вишневська у своїх працях висвітила загальні тенденції розвитку і удосконалення освітніх систем США, ФРН, Великобританії, Франції та інших країн. З-поміж інших виділено стандартизацію змісту освіти як домінуючу більшої частини освітніх реформ 1980 – 1990-х рр. Серед головних причин, що перешкоджають входженню пострадянських республік до європейської спільноти, виділено низький науково-технологічний та культурно-освітній рівні населення, успадковані від тоталітарного режиму стереотипи. Аналіз концепцій шкільної освіти країн Східної Європи свідчить про те, що всі вони, маючи свої особливості розвитку, намагаються підвищити роль освіти в суспільстві та спрямувати її на розвиток інтелектуального потенціалу, моральної та емоційної сфер, а також творчої яви особистості. Однак попри наявні різні підходи до перспектив розвитку освіти спільним для дослідників є те, що утвердження України як держави, що має власну ідентичність, національний характер і культуру, потребує нової парадигми розвитку середньої освіти і виховання підростаючого покоління [6].

З огляду на зазначене метою статті є дослідження тенденцій розвитку загальної середньої освіти України в умовах державотворення, європейського вектору її розвитку і водночас різкого ускладнення внутрішнього життя країни у зв'язку з реформуванням соціально-економічної сфери та агресивними військовими діями Росії на Сході України та в Криму.

Виклад основного матеріалу

З проголошенням незалежності перед Україною постала проблема розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Очевидно, що існуюча на той час система освіти перестала задовольняти вимогам державотворення. Невідповідність освіти, насамперед, запитами особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства дало підставу багатьом дослідникам стверджувати вичерпаність класичної моделі шкільної освіти і спонукати до пошуку нових філософських і педагогічних концепцій та освітніх парадигм. Зазначимо, що за 25 років незалежності українськими філософами В.Г. Кременем, І.Д. Бехом та іншими окреслено сутність нової освітньої парадигми, парадигми особистісно-зорієнтованого навчання, головними ознаками якої є орієнтація на інтереси особистості та адекватність сучасним тенденціям суспільного розвитку [9;5]. Сутність парадигми полягає не тільки у зміні пріоритетів: від навчання всіх основам всіх наук до задоволення потреб особистості. Нова освітня парадигма передбачає індивідуалізований характер навчання, який дозволяє враховувати можливості кожного конкретного учня і сприяти його самореалізації та розвитку. Це стане можливим за допомогою розробки різних освітніх програм відповідно до різних індивідуальними можливостями як учнів, так і вчителів. Важливим чинником у цьому напрямку розвитку освіти є формування в учнів умінь вчитися, умінь самостійної когнітивної діяльності з використанням сучасних і перспективних засобів інформаційних технологій.

Як зазначено у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року “проблемою, яка потребує розв’язання, є суттєве погіршення якості загальної середньої освіти протягом 1992-2016 років, що є наслідком ряду таких факторів: зменшення обсягів фінансування; зниження рівня оплати праці вчителя; незадовільне матеріально-технічне забезпечення шкіл; бюрократизація системи управління освітою; застарілі зміст освіти та методики викладання”. Це зумовило

появу негативних тенденцій у розвитку шкільної освіти, що проявилися у збільшенні частки молоді, яка здобуває освіту за кордоном та у зниженні показників України у міжнародних дослідженнях конкурентоспроможності та інноваційної привабливості, які впливають на економічний розвиток України” [2]. Водночас характерними ознаками нинішньої загальної середньої освіти є наявність переважно у великих містах навчальних закладів, що надають високоякісну (елітарну) освіту, насамперед, природничо-математичну. Однак переважаючим є домінування в системі освіти шкіл з невисокою якістю освітніх послуг. Крім того, стали проявлятися територіальні відмінності в якості загальної середньої освіти, зокрема між сільськими та міськими школами, між окремими регіонами.

Характерною особливістю розвитку загальної середньої освіти України на початку третього тисячоліття є те, що до розробки стратегій і програм її розвитку державна влада підходить з урахуванням досягнень інших країн у цій сфері з метою формування єдиної освітньої стратегії європейського простору. Вивчаючи особливості побудови, організації та управління, технології шкільної освіти, переймаючи досягнення та досвід розвитку інших національних систем середньої освіти, Україна тим самим сприяє їх зближенню, взаєморозумінню, співробітництву.

Основою і головним стимулом цього процесу є глобалізація – нова світова тенденція, за допомогою якої спосіб життя, розповсюдження товарів і послуг, стають стандартизованими в усьому світі. Оскільки глобалізація впливає на всі сфери суспільного життя - поліпшуються технології та комунікації, змінюється характер транспорту і послуг, збільшується масова міграція і переселення народів, зростає рівень економічної активності, об'єднання капіталу виходить за межі держав і національних ринків, розширюються сфери і кордони для ведення бізнесу, то врахування її вимог щодо розвитку освіти є першочерговим завданням не тільки для однієї або групи країн, а для всіх країн континенту. З огляду на це в європейському просторі триває інтенсивна розробка головних принципів глобальної освітньої політики та здійснюється реальна інтеграція національних освітніх систем, які поступово зближуються одна з одною. Ця тенденція притаманна і системі загальної середньої освіти України, адже загальноосвітні навчальні заклади, насамперед, міські беруть участь у різних проектах, спільних заходах з партнерами з навчальних закладів різних країн Європи та світу і така кількість учасників лише зростає. Розвиток партнерства, обмін делегаціями загалом є дієвим і досить поширеним механізмом розвитку шкільної освіти. Для загальноосвітніх навчальних закладів прикордонних районів більш поширеним є міжнародне партнерство, для інших шкіл більш притаманним є міжрегіональне партнерство, яке набуло особливої актуальності в умовах воєнних дій на Сході України. Тому одним із завдань органів управління освітою є стимулювання участі шкіл у міжрегіональних освітянських обмінах і міжнародних програмах та проектах.

З іншого боку розвиток партнерства спонукає до все більшої “відкритості” освіти і самої країни, яка рухається до все більш повної та ефективної інтеграції у світове співтовариство. Адже учні отримують можливості порівнювати умови і методи навчання, організацію управління, і, відкриваючи для себе нове, відкривають і свої переваги і потреби в знаннях, стають відкритими для доповнень і змін, що залежать від культурних, регіональних, етнічних та інших умов функціонування загальноосвітніх навчальних закладів. З огляду на це, учні, їх батьки, учителі можуть впливати на формування навчальних планів у напрямку розширення спектру освітніх послуг, на вибір форм і змісту навчання, на вибір форм отримання освіти тощо. Загалом значно зростає рівень свободи вибору всіх учасників освітнього процесу – фундаментального людського права.

Крім того, тенденція до “відкритості” середньої освіти стимулює кардинальну зміну ролі батьків, громадських об’єднань, насамперед, професійних асоціацій вчителів та керівників шкіл та сприяє розбудові нових громадських інститутів, які відіграють все більш активну роль в оновленні освіти та реально впливають на освітню політику. Це зумовлює істотні зміни у сфері управління світою, характерними ознаками якої стають динамічність і гнучкість, відкритість та здатність оперативно реагувати на ініціативи окремих педагогічних колективів, об’єднань батьків, громадських організацій. Тому завдання щодо підтримання і розвитку горизонтальних партнерських зв’язків, мережевої взаємодії, замість ієрархічних зв’язків та делегування повноважень загальноосвітнім навчальним закладам, залучення учнів до укладання угод, участі в проєктах, програмах є одним із актуальних завдань чинної системи управління загальною середньою освітою, яка в цих процесах виступає лише в ролі посередника. Таким чином перехід від управління людьми, від прямого адміністрування до управління процесами, делегування повноважень та налагодження мережної взаємодії, значне зростання ролі батьків, громадських об’єднань, інших громадських інститутів свідчить про наявність тенденції до децентралізації та демократизації управління, що перебуває, хоч і з певним запізненням, в руслі загальноосвітніх тенденцій у розвитку шкільної освіти.

Як зазначають автори Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (до 25-річчя незалежності України) “шкільна освіта перебуває в зоні неперервних змін (реформ, модернізацій, трансформацій), зумовлених ідеологічними, соціально-економічними чинниками, потребами суспільства, дітей, батьків, пріоритетами перспективного розвитку країни з урахуванням провідних міжнародних тенденцій освітніх трансформацій. Магістральний напрям цих змін – побудова національної школи як гуманної, демократичної, особистісно орієнтованої” [4, с. 52]. Національна спрямованість освіти полягає у невіддільності освіти від національної основи, в органічному поєднанні освіти з історією і традиціями українського народу, збереженні та збагаченні його національних цінностей. При цьому слід зауважити, що національний характер освіти і виховання є важливим складником всіх важливих державних документів про освіту і спрямований на формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, на утвердження національної ідеї, сприяння національній самоідентифікації, розвиток культури українського народу, оволодіння цінностями світової культури та загальнолюдськими надбаннями. “В основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім’ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь”, зазначено в Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”) [1]. Національний характер розвитку шкільної освіти також є однією із тенденцій розвитку загальної середньої освіти України початку третього тисячоліття, який тим самим стимулює розвиток своєї національної культури та мови із збереженням культурних та економічних зв’язків із зарубіжними країнами, що неодмінно активізує інтеграційні процеси. З огляду на поліетнічність і полікультурність соціального середовища всередині країни кожен освітній заклад має стати школою діалогу культур. Тому українська освіта в умовах глобалізації має зосередитись на пошуку шляхів реалізації двоєдиної місії – плекати українського громадянина і громадянина світу.

Однією із знакових тенденцій розвитку загальної середньої освіти у кінці XX століття та на початку XXI століття стало створення шкільних округів у сільській місцевості. Їх поява зумовлена, насамперед, низькою якістю освіти та зменшенням кількості дітей шкільного віку, наслідком якого стала критично невисока

наповнюваність шкіл і класів у них. Причому це явище характерне і для деяких міських шкіл у окремих регіонах держави.

З плином часу демографічна ситуація ще більше ускладнилася, якість навчання погіршилася, що спонукало уряд до пошуку ефективних моделей функціонування територіальних громад у сільській місцевості, тому розв'язання проблеми рівного доступу до якісної освіти для сільських школярів стало розглядатися у контексті утворення об'єднаних територіальних громад, спроможних забезпечити конкурентоспроможну освіту випускникам загальноосвітніх навчальних закладів, які мають стати опорними для всіх дітей шкільного віку, що проживають у населених пунктах – суб'єктах утворення таких громад. Згідно з урядовою Концепцією реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні має бути побудована проста та логічна система місцевого самоврядування, освітні заклади якої здатні забезпечити учням відповідної території якісну загальну середню освіту. Тому паралельно з реформою місцевого самоврядування для підвищення якості освіти, раціонального та ефективного використання ресурсів, модернізації навчальних закладів розпочато реорганізацію системи освіти в сільській місцевості. Метою реорганізації визначено консолідацію мережі шкіл шляхом точкового покращення матеріального стану опорної школи, пониження ступеня або закриття наближених шкіл та організації підвезення учнів шкіл-філій до опорної школи. З огляду на це формування ефективної структури виконавчої влади громад і, зокрема, органу управління освітою, є найбільш складним викликом для новостворених об'єднаних територіальних громад. Таким чином розпочатий в кінці 90-х років ХХ століття процес утворення шкільних освітніх округів поступово трансформувався у процес створення опорних шкіл об'єднаних територіальних громад.

“З 135 опорних шкіл в Україні 39 – заклади в об'єднаних територіальних громадах. Уже зараз зрозуміло, що опорні школи дають кращі результати у здобутті якісної освіти та створенні умов для навчання дітей”. Про це зазначила Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич під час виступу на конференції «Від утворення об'єднаних територіальних громад – до розумного зростання» сьогодні, 24 лютого 2017 року. [13]. У їх складі діють 511 філій. У освітньому міністерстві вважають, що опорні школи – це початок створення єдиного освітнього простору на рівні об'єднаних територіальних громад, яке комплексно розв'язує питання освітньої децентралізації. Це створює можливість доступу до конкурентної освіти для усіх школярів, незалежно від місця проживання. Єдиний освітній простір передбачає системну комунікацію опорних шкіл на рівні кожної об'єднаної територіальної громади в межах адміністративно-територіальної одиниці. Крім того, на базі окремих із цих шкіл діти разом займатимуться у кращих творчих гуртках, зможуть отримувати поглиблені знання з окремих дисциплін на базі кращих опорних шкіл. Тому створення опорних шкіл як освітніх центрів в округах сільської місцевості має вирішувати питання забезпечення якісної освіти, а в перспективі опорна школа повинна стати ядром сільської громади. Очевидно, що процес утворення опорних шкіл в складі об'єднаних територіальних громад триватиме, адже саме завдяки децентралізації органи місцевого самоврядування отримають значні повноваження, у тому числі у сфері управління освітою. Однак серйозним викликом є поки ще їх інституційна слабкість, до того ж яка ускладнена тим, що процес утворення об'єднаних територіальних громад реалізовується в сільських регіонах України. З огляду на це створення опорних шкіл у об'єднаних територіальних громадах є однією із важливих тенденцій розвитку загальної середньої освіти України на початку ХХІ століття.

Важливою тенденцією розвитку загальної середньої освіти в Україні початку XXI століття є гуманізація освіти як невід'ємна частина реформування та демократизації суспільного життя. Під гуманізацією освіти ми розуміємо процес створення необхідних умов задля самореалізації особистості учня в такій школі, яка має здійснити величну місію, притаманну школі в усі часи її існування: допомогти людині навчитися жити у гармонії з собою, з природою, з іншими людьми, з суспільством. Тенденція гуманізації шкільної освіти, як і всієї освіти держави загалом, зумовлює запровадження принципу дитиноцентризму, тобто орієнтацію всього навчально-виховного процесу на потреби учня. Це потребує створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, вчителів і батьків. Крім того необхідно створити умови для навчання учнів безпосередньо за місцем їх проживання, зокрема у сільській місцевості, або забезпечення регулярного підвезення до шкіл. Це передбачає зокрема те, що «духовним стрижнем» такої освіти має бути свобода – свобода вибору власної освітньої траєкторії, свобода вибору вчителем педагогічних технологій, свобода творення власної навчальної програми, свобода і можливість вибору типу навчального закладу будь-якої форми власності, свобода від упереджень та стереотипів, свобода від брехні, вільний вибір підручників чи посібників, свобода вибору форми здобуття загальної середньої освіти, нарешті, свобода бути самим собою. Все це зумовлює зміну ролі вчителя і учня, які вступають у взаємодію як партнери, де кожен вчиться і кожен вчить. При цьому відбувається зміщення акцентів з навчальної діяльності педагога на навчально-пізнавальну, трудову, художню, пошукову, дослідницьку та іншу діяльність вчителя у співпраці з учнем, тобто діяльнісний підхід до навчання стає основним на шкільному уроці. Саме діяльнісний підхід надає навчально-виховному процесу осмисленості та стимулює, спонукає, активізує творчий розвиток особистості учня, а в широкому розумінні означає запровадження у навчанні дитиноцентризму, тобто орієнтації на потреби учня. Крім того, такий підхід передбачає, що дуже важливо, мотивацію пізнавальної діяльності, а наявність педагогічної підтримки створює умови для самореалізації особистості. Це дає можливість учневі пережити радість від усвідомлення власного зростання і розвитку, від досягнення власних цілей. Загалом, задіяння школою ресурсу свободи, насамперед, досягнення нового якісного рівня свободи всіх учасників освітнього процесу, є тим ключовим чинником, що дає змогу динамізувати розвиток загальної середньої освіти і є головним критерієм оцінки успішності роботи освітніх систем нового тисячоліття. Цим самим забезпечується посилення його компетентнісної спрямованості, як однієї з умов конкурентоспроможності, що також відповідає сучасним глобальним тенденціям розвитку шкільної освіти. Однак для цього пізнавальний процес у школі має бути максимально індивідуалізованим. На це націлена докорінна та системна реформа, що має зупинити негативні тенденції та перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

Однією з помітних сучасних тенденцій розвитку шкільної освіти є гуманітаризація її змісту. Вона зумовлена політичними та соціокультурними змінами в суспільстві. Як зазначають автори Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (до 25-річчя незалежності України) недосконалість змісту шкільної освіти, недостатня його орієнтованість на формування здатності використовувати здобуті знання в житті і практичній діяльності залишаються наразі нерозв'язаною проблемою загальної середньої освіти. Серед істотних вад змісту шкільної освіти виділяються «недостатньо реалізована ідея компетентнісної спрямованості навчання, зміст освітніх галузей в

основному зорієнтований на формування предметних компетентностей, а ключові (уміння вчитися, громадянська, інформаційно-комунікаційна та ін.) практично залишилися поза їх дидактичною реалізацією. ... Зберігається типологічне розмаїття навчальних предметів і курсів, що веде до перевантаженості учнів, яка зумовлена, крім іншого, недосконалою структурованістю змісту, особливо в старшій школі, перенасиченістю його в ряді випадків другорядним матеріалом, недостатнім урахуванням вікових і пізнавальних можливостей учнів у доборі навчального матеріалу” [4, с. 53]. Крім перевантаженості навчальних програм, спостерігається ще і певна розбалансованість змісту різних навчальних предметів у межах навіть однієї освітньої галузі, а формулювання вимог до результатів навчання не відповідають засадам компетентнісного підходу. Загалом зміст більшості підручників не підпорядковано головній стратегічній меті – формуванню здатності учнів використовувати здобуті знання в житті, у практичній і навчальній діяльності, як засіб розв’язання різноманітних проблемних ситуацій. Сучасна середня школа хвибує ще і незбалансованістю структури, зокрема основної ланки і старшої школи, що породило додаткові труднощі у формуванні змісту то 11-річної, то 12-річної середньої школи. Це зумовило активізацію репетиторства як запоруки отримання ширших, ніж у школі, знань, потрібних для вступу до вищого навчального закладу. Однак проблема взаємин школи і вищого навчального закладу – особлива проблема, яка в багатьох європейських країнах вирішується наявністю між школою і вищим навчальним закладом спеціалізованого закладу професійної освіти, адже студентом вишу стає і повинен ставати не кожен колишній учень. За словами Гриневич, “потрібно розуміти, що 10-11 класи - це вже профільна школа і діти, як правило, на цей момент вже визначилися чи гуманітарії вони, чи вони будуть йти, наприклад, в природно-математичну освіту. Тому, останні два роки в школі дітям повинні дати можливість сконцентруватися на тих предметах, які їм необхідні для продовження своєї освіти, а не на 19 предметах в однаковому обсязі”. [7].

Загалом проблема інтеграції змісту окремих предметів і курсів та розширення можливостей вибору кожним учнем для розвитку і самореалізації особистості, особливо в старшій школі, є наразі досить актуальною. При цьому, слід зауважити, що певний консерватизм учительського середовища цьому перешкоджає. Тому Концепцією передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою академічного або професійного спрямування. Профільна школа академічного спрямування сприятиме забезпеченню поглибленого вивчення окремих шкільних предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб учнів і продовженню їх навчання у вищих навчальних закладах, а професійного спрямування - здобуттю першої професії та можливості вступу до вищих навчальних закладів [2].

Важливою тенденцією у освіті XXI століття стає, на думку вчених, тенденція до безперервності освіти, сутність якої полягає у постійному поглибленні загальноосвітньої і фахової підготовки, перетворенні набуття освіти у процес, що триває упродовж всього життя людини. Це зумовлено тим, що новий тип економічного розвитку, який утверджується в суспільстві, спонукає працівників кілька разів упродовж життя змінювати професію та постійно підвищувати свою кваліфікацію. Адже сфера освіти стала впливовим і вагомим чинником економічного розвитку суспільства. Крім того, і теоретичне знання є стратегічним на ресурсом розвитку України, який впливає на суверенітет і національну безпеку держави. Тому освіта протягом життя в усьому світі й особливо в розвинених країнах стає усе більш важливою сферою освітніх послуг. Безперервність у наш час є історичною необхідністю, від повноти усвідомлення і ступеня реалізації якої багато

в чому залежить подальший прогрес людства. Адже розвиток зупинити неможливо, його треба зрозуміти, а освіта і наука повинні його очолити. Роль освіти на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями переходу до демократичної та правової держави з ринковою економікою, усуненням відставання від високорозвинених, передових країн світу. Саме в добу глобалізації як ніколи стає зрозумілим, що освіта є соціальною технологією виробництва людини, її здібностей та вмінь. Тому неперервність в освіті є запорукою соціально-економічного розвитку суспільства, а інвестиції в людський капітал – важливим чинником приросту національного багатства.

Висновки. Таким чином головний стратегічний напрям розвитку системи шкільної освіти в Україні полягає у створенні умов для розвитку і становлення людини, її особистості, суспільства та цивілізації в цілому, адже освіта покликана навчити людину знайти своє місце в житті, в соціумі, культурі. Основною тенденцією сучасної освіти є поступова заміна викладання на пізнавальну діяльність, яка має стати провідною, де особистість учня знаходиться в центрі уваги педагога, психолога, де учні відкривають і конструюють ще не існуючі знання. Створення таким чином творчо-інтелектуального середовища означатиме розв'язання проблеми особистісно-орієнтованої освіти. Вона відображає гуманістичний напрям у філософії, психології та педагогіці. Саме так побудовані системи освіти у країнах розвинених демократій.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 Про затвердження Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття"). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934>
3. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Авшеник Н. М. ... Кремень В. Г. ... Луговий В. І. ... Слюсаренко О.М. ... Таланова Ж.В. та ін. / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с. – Бібліогр.: с. 21. – (до 25-річчя незалежності України).
5. Бех І. Д. Дві експериментально-виховні стратегії – два етапи розвитку педагогічної науки / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2000. – №3. – С. 5–15.
6. Вишневська Н. Головні тенденції реформування шкільної освіти в країнах світу в 80-90-х роках ХХ століття / Н. Вишневська // Нова педагогічна думка. - 2014. - № 1. - С. 10-15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_1_4.
7. Гриневич розповіла про зміни в старшій школі. Режим доступу: <http://ua.censor.net.ua/n425228>
8. Дем'яненко О.О. Тенденції розвитку загальної середньої освіти в Україні крізь призму філософсько-освітніх питань. Режим доступу: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2419
9. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття / В. Кремень // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 23. – С. 7-8.
10. Локшина О.І. (2011) Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу / Олена Ігорівна Локшина. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/7121/>

11. Овдієнко Л. Політична культура учнів: когнітивна складова / Л. Овдієнко // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2005. – № 1. – С. 106–111.
12. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років. Розроблений Стратегічною дорадчою групою «Освіта», створеною в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти» в липні 2014 року для надання консультативної й експертної підтримки Міністерству освіти і науки в розробці Дорожньої карти освітньої реформи. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
13. «Сьогодні в ОТГ функціонує 39 опорних шкіл, що дають дітям реальний шанс на якісну освіту та освітнє середовище», – Лілія Гриневич. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/02/24/«sogodni-v-otg-funkcionue-39-opornix-shkil-shho-dayut/>
14. Філіпчук Г.Г. Освітні стратегії: глобальні і національні тенденції / Г.Г. Філіпчук // Духовність особистості: методологія, теорія і практика Збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 6 (75). – Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. – С. 273-288.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2017 р.

НАВОК Н.

Национальная академия педагогических наук Украины

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Основным содержанием исследования является анализ направленности развития общего среднего образования Украины в условиях государства. Основная идея исследования заключается в том, что развитие общего среднего образования Украины находится в русле общемировых тенденций. Установлено, что главное стратегическое направление развития системы школьного образования заключается в решении проблемы личностно-ориентированного обучения, которое отражает гуманистическое направление в философии, психологии и педагогике.

Ключевые слова: тенденции, развитие, общее среднее образование, личностно-ориентированное обучение, гуманизация.

НАВОК М.

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

MODERN TRENDS OF DEVELOPMENT OF GENERAL BASIC EDUCATION OF UKRAINE

The main content of the study is an analysis of the direction of development of general secondary education in Ukraine in the conditions of state formation.

The main idea of the research is that the development of general secondary education in Ukraine is in line with world trends. It was established that the main strategic direction of the development of the system of school education is solving the problem of person-oriented learning, which reflects the humanistic direction in philosophy, psychology and pedagogy. It is determined that the main tendency of modern education is the gradual replacement of teaching in cognitive activity, which should become the leading, where the student's personality is at the center of the attention of the teacher, the psychologist, where the students open and construct the knowledge that is not yet available. Creating a creative and intellectual environment in this way will mean solving the problem of personality-oriented education.

Key words: trends, development, general secondary education, person-oriented learning, humanization.